

УДК 355.23:351.746.1

Олександр СЦІБОРОВСЬКИЙ,

кандидат психологічних наук,

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького*

Руслан ЩЕГЕЛЬСЬКИЙ,

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького*

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОБОТИ ШТАБУ ПРИКОРДОННОГО ЗАГОНУ ПІД ЧАС ПОШУКУ І ЛІКВІДАЦІЇ ДИВЕРСІЙНО- РОЗВІДУВАЛЬНИХ ГРУП ПРОТИВНИКА

Статтю присвячено вивченню окремих підходів щодо складу, завдань, тактики дій, порядку застосування диверсійно-розвідувальних груп противника на Сході України. Проаналізовано практичний досвід силових та правоохоронних структур держави щодо пошуку і ліквідації диверсійно-розвідувальних груп противника. Запропоновано практичні рекомендації штабу прикордонного загону щодо пошуку та ліквідації диверсійно-розвідувальних груп противника на ділянці, що охороняється.

Ключові слова: *рекомендації, штаб прикордонного загону, диверсійно-розвідувальна група.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах постає питання охорони та захисту державного кордону під час

© Сціборовський О., Щегельський Р.

збройного конфлікту. Сьогодні не припиняються збройні провокації на лінії розмежування між тимчасово окупованими територіями Донецької та Луганської областей, продовжуються збройні сутички між силовиками та терористичними організаціями, що несе в собі загрози національній безпеці України.

Загрози національній безпеці та суверенітету держави пов'язані з агресією Російської Федерації, яка не припиняє спроб розширити зону дестабілізації на території України та веде обстріли українських позицій, у тому числі тих, де несуть службу прикордонники. У цій боротьбі саме прикордонники стоять на передовій у відновленні суверенітету і територіальної цілісності України.

Одним із завдань Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) є участь у боротьбі з диверсійно-розвідувальними групами (далі – ДРГ) незаконних російських і проросійських формувань на сході нашої держави. Як свідчать результати досліджень [1], сьогодні спостерігається тенденція щодо зменшення відкритого застосування Російською Федерацією військової сили на Донбасі і переорієнтації на застосування диверсійних груп. При цьому в їх діяльності має місце переорієнтація із суто розвідувальних на диверсійні заходи.

В існуючих умовах поставлені завдання ДПСУ виконує із застосуванням нових форм і способів оперативно-службової та службово-бойової діяльності. У зв'язку з цим зросли вимоги до органів управління всіх рівнів, зокрема до штабу прикордонного загону як основного організатора і координатора діяльності всіх органів управління органу охорони кордону в реалізації рішень, які приймаються начальником прикордонного загону.

Тому особливої актуальності набуває пошук шляхів підвищення оперативності та стійкості управління, якості підготовки управлінських рішень, удосконалення системи взаємодії між ДПСУ та іншими силовими та правоохоронними відомствами України щодо пошуку і ліквідації ДРГ противника, що можливо досягти шляхом удосконалення методики роботи штабу прикордонного загону під час виконання зазначених завдань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опираються автори. На теперішній час в Україні розроблено багато посібників, підручників, методичних рекомендацій, довідників, присвячених аналізу досвіду участі військових частин (підрозділів) Збройних Сил України в антитерористичній операції та прийняття управлінських рішень під час дій в умовах збройного протистояння. З огляду на предмет дослідження найбільш цікавими з них є: Досвід застосування збройних сил провідних країн світу [2], Методичні рекомендації щодо застосування військ (сил) [3], Методичні рекомендації щодо організації та ведення контрзасадних дій підрозділами в ході спеціальної операції [4], Протидія гібридній війні: досвід України [1] та інші.

Окремі питання, пов'язані з прийняттям управлінських рішень та методикою роботи штабу прикордонного загону в різних умовах, знайшли відображення в дослідженнях і публікаціях вчених у галузі управління оперативно-службовою діяльністю органів (підрозділів) ДПСУ, магістерських та дипломних роботах слухачів академії [5-8], а також в оглядах розвитку обстановки в районі проведення антитерористичної операції та результатів службово-бойової діяльності органів і підрозділів ДПСУ [9; 10].

Авторами досліджено сутність, принципи та місце процесу прийняття управлінських рішень у методиці роботи органів управління організаціями; класифікацію управлінських рішень за різними ознаками; надано докладну інформацію про характерні риси, сфери застосування, переваги та недоліки існуючих моделей прийняття управлінських рішень; кількість і зміст етапів раціональної технології прийняття рішень та ін.

Однак при цьому мало уваги відводиться механізму розроблення, прийняття та реалізації управлінських рішень в умовах службово-бойової діяльності прикордонних підрозділів; сутності методики роботи штабу прикордонного загону щодо пошуку та ліквідації ДРГ противника, їх видам, характеристикам, факторам, які зумовлюють вибір та застосування певних рішень або методики їх прийняття, а

також проблемам, що не дають можливості здійснити їх оптимальний вибір.

Крім того, практичний досвід застосування сил і засобів ДПСУ в гібридній війні на сході нашої держави свідчить про те, що постійне ускладнення ситуації на державному кордоні, зростання обсягу завдань службово-бойової діяльності і, як наслідок, завантаженість, динамізм розвитку обстановки, які потребують прийняття результативних і адекватних заходів, неухильно тягне за собою певне зниження ефективності роботи штабу й органів управління прикордонного загону щодо прийняття рішень, спостерігається деякий спрощений підхід до методики їх прийняття.

Подолати зазначені проблемні питання між потребами прикордонної практики і сучасним станом управлінської діяльності можна, якщо раціоналізувати методику прийняття управлінських рішень штабом прикордонного загону.

Тому **метою статті** є удосконалити методику роботи штабу прикордонного загону щодо пошуку і ліквідації ДРГ противника та розробити відповідні рекомендації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Диверсійно-розвідувальна група – підрозділ спеціального призначення, що використовується для розвідки і диверсій у тилу противника у военний і передвоєнний час з метою дезорганізації тилкових установ, знищення або тимчасового виведення з ладу найважливіших промислових підприємств, військових об'єктів, транспорту, зв'язку, а також збору інформації про противника [11].

Як правило, ДРГ є штатним підрозділом спеціального призначення армії і флоту. Бійці, що входять до складу ДРГ, проходять спеціальне навчання з мінно-підривної підготовки, вогневої, фізичної, психологічної, парашутно-десантної, підводної, альпіністської підготовки, здатні діяти автономно на території противника тривалий час.

Під час виконання поставленого завдання ДРГ діє приховано, здатна у гранично стислі терміни долати великі відстані. Невелика, як правило, чисельність групи підвищує її прихованість, маневреність і мобільність, що ускладнює заходи з її пошуку та ліквідації. У ході бо-

йових дій диверсійна робота у разі досягнення бажаного результату здатна заподіяти шкоди противнику не менше, ніж бойові дії частин і з'єднань.

Виходячи з аналізу останніх війн і конфліктів, у т. ч. на сході країни [4; 11–14], можна сформулювати основні завдання, що можуть бути покладені на ДРГ:

ведення розвідки, збір розвідданих про пересування, дислокацію, озброєння і кількість військ противника, його військово-економічний потенціал, промислові об'єкти військового значення, транспортні комунікації і комунікації зв'язку;

проведення диверсій, виведення з ладу тилових установ, військових об'єктів противника;

напад на особливо важливі об'єкти, дезорганізація роботи транспорту та зв'язку противника;

інформаційно-психологічний вплив на противника і населення, поширення паніки серед військ противника і мирного населення;

боротьба з партизанським рухом у тилу своїх військ;

підготовка умов і проведення партизанських дій на території противника;

надання допомоги й евакуація військовослужбовців своєї країни, що потрапили у полон до противника тощо.

Під час виконання зазначених завдань вони, як правило, використовують таку тактику дій: уникнення прямого зіткнення на відкритій місцевості з переважаючими силами противника; відмова від позиційних дій і разом з тим уперте утримання ключових позицій, опорних пунктів, оперативних баз, важливих об'єктів і районів місцевості; раптові напади на найбільш важливі об'єкти противника, нанесення ударів по найбільш вразливих місцях значними силами; прихованість дій і намагання утримати ініціативу у своїх руках; швидке зосередження сил для вирішення важливих завдань і розосередження їх при загрозі блокування та розгрому; масоване застосування мінно-вибухових засобів для обмеження пересування військ і для вирішення диверсійних завдань; нанесення ударів одночасно у декількох районах; широке використання у своїх інтересах цивільного населення, засобів масової

інформації з метою дезінформації та поширення панічних і зрадницьких настроїв.

Оборонні чи наступальні дії ДРГ, як правило, не ведуть. Оборона здійснюється вимушено. Наступ повинен мати психологічний ефект, ніж традиційний кінцевий результат. Високо цінується ініціатива, раптовість, маневр силами та засобами, фактор самостійності за умов добре поставленої розвідки й оповіщення.

Тактика дій ДРГ також включає в себе проведення рейдів, нальотів, обстрілів, влаштування засідок.

Найбільше ефективним є використання швидкісних транспортних засобів у поєднанні з мобільними вогневими засобами. Група складається із мінометної обслуги, гранатометника, пари снайперів. При цьому вогонь ведеться з тимчасових вогневих точок, після чого місцезнаходження швидко змінюється.

Під час ведення розвідки можливе використання мотоциклів, коней. Розвідники маскуються під біженців, місцевих жителів, пастухів. Залучаються жінки та підлітки, які за досвідом війни в Афганістані раптово можуть здійснювати знищення малочисельних груп військових, постів.

На виду у місцевого населення проводяться демонстраційні дії з метою введення в оману стосовно визначення напрямку руху.

При проведенні нападів, засідок та підривної агітаційно-пропагандистської діяльності бойовики можуть використовувати форму урядових військ.

Напад здійснюється, як правило, у поєднанні з обстрілами. Основна мета – захоплення зброї, заручників, матеріальних цінностей, бойової техніки. Проти невеликих постів використовуються групи чисельністю 20–30 осіб.

Перед нападом:

в безпосередній близькості обладнується тайник, в якому завчасно створюють запаси зброї та боеприпасів;

частина бойовиків під виглядом місцевих жителів проникають у найближчий населений пункт;

основна група на чолі з керівником прибуває за деякий час до операції;

напередодні протягом декількох діб місцеві жителі вступають у контакт, присипляючи пильність. Перед самим нападом приноситься їжа, спиртне чи підсипається снодійне;

на світанку місцеві вступають у розмову, відволікаючи вартових, забезпечуючи непомітний підхід бойових груп.

Для дій у нападі група розділяється на три підгрупи:

підгрупа нападу;

підгрупа підривників;

резервна група.

Після нападів, як правило, загони повертаються до місць базування.

Засідка організується здебільшого на транспортних комунікаціях з метою знищення техніки, захоплення полонених, матеріальних цінностей, ураження та знищення противника.

Засідки поділяються:

на зустрічні (на маршрутах пересування, у т. ч. при висуненні підмоги);

паралельні (проти бокових похідних застав тощо);

кругові (задіюється три і більше підрозділи, один з яких імітує відступ, зтягуючи у вогневий мішок);

рухомі (наносючи удар в одному місці, передислоковуються на іншу ділянку, повторюючи напад).

Особовий склад засідки ділиться на підгрупи (можливе комбінування):

спостереження;

нападу;

захоплення;

відволікаючих дій;

прикриття.

Оманні та відволікаючі прийоми при підготовці засідок:

особовий склад знаходиться на броні, а “двійники” знаходяться всередині бойових машин. У закритому від спостереження місці основний склад спішується, а двійники займають їх місце;

після висадки необхідно приховано висунутися до місця засідки;

імітується поломка техніки. Екіпаж імітує ремонт. По прибутті противника для захоплення вогнева група, що знаходиться всередині, знищує його;

імітуються декілька зупинок бойових машин і висадка особового складу.

При засідках проти колон менша частина відкриває вогонь з одного боку дороги, військовослужбовці спішуються під прикриттям машин на іншу сторону, де знищуються головними силами ДРГ.

Завчасно мінуються ділянка дороги у закритій місцевості, де обмежена видимість та утруднений маневр, на поворотах, спусках, підйомах і вузьких місцях транспортних комунікацій (за мостом, тунелі тощо). Міни можуть установлюватися на узбіччі, куди можливий рух транспорту. На виїздах з місць дислокації, де є дерева, лісових дорогах установлюються розтяжки з мінами на висоті 3–5 метрів для враження особового складу на БТР тощо.

Якщо непрохідна місцевість від дороги праворуч, то міна (фугас) установлюється по рухові лівої гусениці. Після підризу техніка розвертається, перекриваючи дорогу.

Як правило, здійснюється розстріл (підрив) головного (у великих колонях і середнього) та замикаючого транспортного засобу, снайпери знищують водіїв і старших машин. У місцях, де складно здійснити розчищення, влаштовуються завали. Вони можуть мінуватися. На панівних висотах обладнуються позиції великокаліберних кулеметів чи інших вогневих засобів.

Засідка може бути і на відкритій місцевості. Бойовики при цьому дооблаштовують в інженерному відношенні русла рік, каналів, сухі русла.

Засідка може будуватися і у два ешелони. Дії першої основної групи прикриває з більшої відстані другий ешелон, даючи змогу відходу.

Крім зазначених завдань, що виконуються ДРГ при підготовці й у ході бойових дій, на них покладаються завдання, які виконують у мирний час. Таким завданням є: організація антиурядових виступів, повстанських і партизанських рухів для дестабілізації обстановки в

країні; підготовка і формування партизанських і повстанських загонів; збір розвідувальних даних; здійснення диверсій, нальотів; розміщення і накопичення в потрібних районах зброї і засобів матеріально-технічного забезпечення для спеціальних операцій воєнного часу; руйнування, перекручування і викрадення інформації чи затримка в її проходженні; ведення психологічних операцій і проведення схованого чи відкритого саботажу діяльності органів державного управління; поширення дезінформації; організація руху опору.

Тактика дій ДРГ є незвичайною – сутність її полягає в органічному поєднанні прихованих і напіввійськових партизанських дій з елементами відкритої збройної боротьби. Основними принципами дій є раптовість, маневреність і прихованість. Основу тактики ДРГ складають приховані та відкриті дії [11-14].

До прихованих дій можна віднести: шпигунство, ведення розвідки, саботаж, інші підривні дії, викрадення окремих політичних чи військових діячів тощо. До відкритих дій належать: рейди, засідки, обмежені атаки, оборона, диверсійні акти й ін. Причому найбільш активними способами дій є: ведення розвідки, засідки, нальоти, вогневі напади, диверсії, диверсійно-розвідувальні рейди, обмежені атаки.

Аналіз заходів з пошуку і ліквідації ДРГ противника на сході нашої держави [1-4; 9; 10; 12] показує, що до їх проведення залучається значна кількість сил і засобів як прикордонного відомства, так і взаємодійних органів і підрозділів. Ураховуючи вищесказане, запропоновані рекомендації штабу прикордонного загону стосуються вдосконалення методики оперативно-тактичних розрахунків під час пошуку і ліквідації ДРГ противника.

Необхідною і обов'язковою умовою досягнення найбільшої ефективності організації заходів щодо пошуку та ліквідації ДРГ противника, прийняття якісного й обґрунтованого рішення є проведення оперативно-тактичних розрахунків. Перелік розрахунків, що проводяться штабом прикордонного загону під час пошуку та ліквідації ДРГ противника, за етапами та вихідними документами, за результатами їх проведення, представлений у таблиці.

**Перелік оперативно-тактичних розрахунків,
що проводяться штабом прикордонного загону під час
організації пошуку та ліквідації ДРГ противника**

Заходи, що проводяться	ОТР	Вихідний документ
1	2	3
I етап (при управлінні прикордонного загону)		
Визначення задуму на проведення пошуку та ліквідації ДРГ противника	Розрахунок НЗОЗ розрахунок району проведення пошуку та ліквідації ДРГ противника; розрахунок імовірного напрямку руху ДРГ; розрахунок наявних сил і засобів для проведення пошуку та ліквідації ДРГ противника; розрахунок часу готовності резерву; розрахунок необхідної кількості сил та засобів для прикриття (блокування) району пошуку та ліквідації ДРГ противника	Обґрунтовані пропозиції штабу прикордонного загону на проведення пошуку та ліквідації ДРГ противника
	Розрахунок сил і засобів по елементах службового порядку; розрахунок маршруту для висування резерву прикордонного загону	
II етап (у ході висування до району проведення пошуку та ліквідації ДРГ противника)		
Постановка завдань підрозділам	Розрахунок сил та засобів по елементах службового порядку: групи пошуку; по рубежах, на ділянках прикриття	Попереднє розпорядження підрозділам на проведення пошуку та ліквідації ДРГ противника

Закінчення таблиці

1	2	3
III етап (з прибуттям до району проведення СЗ)		
Проведення РКГ; завершення прийняття рішення	Розрахунок НЗОЗ для елементів службового порядку; розрахунок рубежів: вихідного та часу початку дій групи пошуку; вирівнювального(них) рубежу(жив) та часу його (їх) проходження оперативно-пошуковими групами; кінцевого та часу виходу на нього групи пошуку; розрахунок маневру сил та засобів; уточнення розрахунків, проведених під час I та II етапів	Акт проведення рекогносцировки пропозиції до рішення начальника прикордонного загону

Отже, запропоновані рекомендації щодо роботи штабу прикордонного загону під час пошуку і ліквідації диверсійно-розвідувальних груп противника дозволяють скоротити час на організацію пошуку ДРГ противника, ефективно використовувати наявні методики оперативно-тактичних розрахунків та більш доцільно використовувати наявні сили та засоби.

Підбиваючи підсумок викладеному, варто зробити висновок про те, що використання запропонованих рекомендацій щодо роботи штабу прикордонного загону під час пошуку і ліквідації ДРГ противника дасть змогу підвищити за рахунок урахування найбільш істотних параметрів та факторів якість пропозицій до прийняття рішення начальника прикордонного загону, знизити рівень суб'єктивізму при оцінці та виборі альтернативних варіантів прогнозів та рішень за рахунок застосування кількісних показників. Зазначений результат спростить та прискорить роботу щодо прийняття рішення, дозволить більш доцільно використовувати наявні сили та засоби та широко застосовувати зазначену методику в штабах різного рівня.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Реформування та розвиток Державної прикордонної служби України потребує подальшого вивчення, аналізу й узагальнення діяльності штабів органів охорони державного кордону з метою удосконалення методики роботи штабу прикордонного загону щодо прийняття рішення на пошук та ліквідацію ДРГ противника.

Список використаної літератури

1. Протидія гібридній війні: досвід України : аналітична доповідь. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2016. 74 с.
2. Досвід застосування збройних сил провідних країн світу. К.: ГОУ ГШ ЗС України, 2014. 181 с.
3. Методичні рекомендації щодо застосування військ (сил) [Текст]. – К.: ГОУ ГШ ЗС України, 2014. – 107 с.
4. Методичні рекомендації щодо організації та ведення контрзасадних дій підрозділами в ході спеціальної операції. К.: ГОУ ГШ ЗС України, 2014. 8 с.
5. Бойко В. В. Методика прийняття управлінських рішень у сфері охорони державного кордону в умовах ризику. Хмельницький, 2009. 77 с.
6. Шамутило О. В. Методика прийняття рішення начальником прикордонного загону на охорону державного кордону. Хмельницький. 2002. 70 с.
7. Зайцев Ю. О. Методика прийняття рішення начальником відділу прикордонної служби на проведення спеціальних заходів. Хмельницький. 2012. 118 с.
8. Розробка рекомендацій по застосуванню сил та засобів Державної прикордонної служби України щодо протидії силам спеціальних операцій та незаконним збройним формуванням : Звіт про НДР (Шифр - Пошук - 2ПВ). Хмельницький. 2004. 204 с.
9. Огляд розвитку обстановки в районі проведення антитерористичної операції та результатів службово-бойової діяльності органів і підрозділів Державної прикордонної служби України у першому півріччі 2016 року вих. № 0.25-463/0/7-16-ДСК від 11.08.2016. Київ. 17 с.
10. Огляд діяльності Державної прикордонної служби України щодо протидії терористичним проявам у першому півріччі 2016 року; АДПСУ. – вих. № 0.25-461/0/7-16-ДСК від 11.08.2016. 12 с.
11. Организация, вооружение и тактика действий ДРГ армий основных иностранных государств. URL : http://goup32441.narod.ru/files/rp/002_drg/drg_inostr_armii.htm

12. Досвід проведення антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях. URL : <http://censor.net.ua/>
13. Інформаційно-аналітичний центр РНБО. URL : <http://mediarnbo.org/>
14. Аналіз підготовки і застосування Збройних Сил України за досвідом їх участі в антитерористичній операції. Інформаційно-аналітичні матеріали. К. : МОУ, 2016. 246 с.

Рецензент: кандидат військових наук, доцент, Морозов І. В.

Сциборовский А., Щегельский Р. Рекомендации по работе штаба пограничного отряда в ходе поиска и ликвидации диверсионно-разведывательных групп противника

Статья посвящена изучению отдельных подходов относительно задач, тактики действий, порядка применения диверсионно-разведывательных групп противника на востоке Украины. Проанализирован практический опыт силовых и правоохранительных ведомств государства по поиску и ликвидации диверсионно-разведывательных групп противника. Предложены практические рекомендации штаба пограничного отряда по поиску и ликвидации диверсионно-разведывательных групп противника

Ключевые слова: рекомендации, штаб пограничного отряда, диверсионно-разведывательная группа.

Stsiborovsky O., Shchegelskiy R. Recommendations to the work of the headquarters of the border guard unit during the search and liquidation of the enemy sabotage and reconnaissance groups

The article is devoted to the study of individual approaches to the tasks, tactics of action, the order of the use of sabotage and reconnaissance groups of the enemy in the east of Ukraine. Based on the analysis of the actions of the law enforcement and law enforcement agencies of Ukraine, the recommendations of the headquarters of the border detachment for the search and elimination of sabotage and reconnaissance groups of the enemy were worked out.

The urgency of the study is that today there is a tendency to reduce the open application by the Russian Federation of military force in the Donbass and make reorientation to the use of sabotage groups. The question arises

about ways to increase the efficiency and sustainability of management, the quality of management decision-making.

Based on the work carried out revealed the main tasks, the order of the intelligence, the group's actions during the attack, ambushes, tricks that are used in the course of action, also presented the generalized view of the identified problem issues.

The analysis of measures to find and eliminate sabotage and reconnaissance groups of the enemy in the east of our country shows that a considerable amount of forces and means are being attracted to them as a border authority, as well as interagency bodies and units. Taking into account the above it were developed the recommendations of the headquarters of the border guard detachment concerning the improvement of the methodology of operational and tactical calculations during the search and liquidation of the sabotage and reconnaissance groups of the enemy.

The use of the proposed recommendations for the work of the headquarters of the border guard unit during the search and liquidation of the enemy will enable to improve the quality of proposals before the decision by the borderguard's chief. The result will simplify and speed up the decision-making process, will make it more expedient to use existing forces and tools and apply this technique widely at headquarters of different levels.

Further research could be analysis and generalization of the work of the headquarters of the state border guard authorities may be the direction of further research. The aim is to improve the methodology of the work of the border guard headquarters.

Keywords: *recommendations border guard headquarters, sabotage and reconnaissance groups.*